

Науковий вісник Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Scientific Messenger of Lviv National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

doi: 10.15421/nvlvet8601
<http://nvlvet.com.ua/>

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА
ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКТІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

ECONOMIC EFFICIENCY OF PRODUCTION AND
AGRICULTURAL PRODUCTS ALTERATION

UDC 331.338.48

State support of small enterprise on agricultural territories

S.V. Korobka

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Ukraine

Article info

Received 10.01.2018
Received in revised form
18.02.2018
Accepted 23.02.2018

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010,
Ukraine.
Tel.: +38-097-330-31-87
E-mail: korobkas@ukr.net

Korobka, S.V. (2018). State support of small enterprise on agricultural territories. Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies. 20(86), 3–7. doi: 10.15421/nvlvet8601

Small entrepreneurship in rural areas plays a significant role in the Ukrainian economy, since its development contributes to the economic growth of the welfare of rural residents, the acceleration of scientific and technological progress, contributes to the saturation of the territorial markets with the necessary goods and services, and provides employment of freed labor resources. However, one of the main problems that slow down the development of small businesses in rural areas is the lack of financial support at the regional and national levels. A prerequisite for the further successful development of small business in rural areas is the stable and comprehensive state regulation. To date, there is no single algorithm of state intervention in the sphere of entrepreneurial activity. Each state, in accordance with socio-economic conditions of development, establishes state priorities and general state development. Small entrepreneurship in rural areas develops under the influence of external participants in the process: the state, local governments, and competitors. In reforming the economy, small businesses in rural areas have assumed the role of creator of the foundation for creating a new management system. The creation of small enterprises in rural areas allows solving a number of organizational and economic tasks, namely: the refusal of centralized management due to its ineffectiveness; creation of conditions for the reduction of the number of employees due to the elimination of ineffective units; the implementation of rational transformations for the further development of a particular area of the entire region. State regulation and support for the development of small businesses in rural areas in Ukraine should include a system of regulatory, economic and organizational measures that will promote the living standards of the population in rural areas, increase the efficiency of economic activity and rational use of available resources. Consequently, the further development of rural areas of Ukraine depends on how the state, community and rural dwellers work in this regard. The reasons for the slowdown of rural areas are the lack of human capital in rural areas, as well as financial support. It is also necessary to develop a single legal space within which social partnership of all members of society can be realized for the common goal – development and prosperity of not a separate group of people, but of the entire population of our rich country. Prospects for further research we see in the future the study of regional features of state support of small business in rural areas.

Key words: market economy, state support, entrepreneurship, small business, rural territories, employment, guidelines for support.

Державна підтримка малого підприємництва на сільських територіях

С.В. Коробка

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів, Україна

Мале підприємництво на сільських територіях відіграє значну роль в економіці України, оскільки його розвиток сприяє економічному зростанню добробуту сільських жителів, прискоренню науково-технічного прогресу, сприяє насиченню територіальних ринків необхідними товарами і послугами, забезпечує зайнятість вивільнених трудових ресурсів. Проте, однією з головних проблем, які сповільнюють розвиток малого підприємництва на сільських територіях, є недостатня фінансова підтримка на регіональному та загальнодержавному рівні. Передумовою подальшого успішного розвитку малого підприємництва на сільських територіях є стабільне і всебічне державне регулювання. На сьогоднішній день немає єдиного алгоритму державного втручання у сферу здійснення підприємницької діяльності. Кожна держава у відповідності до соціально-економічних умов розвитку, встановлює державні пріоритети та загальнодержавного розвитку. Мале підприємництво на сільських територіях розвивається під впливом зовнішніх учасників процесу: держави, органів місцевого самоврядування, конкурентів. У реформуванні економіки малі підприємства на сільських територіях взяли на себе роль творця підґрунтя для створення нової системи господарювання. Створення малих підприємств на сільських територіях дозволяє вирішувати низку організаційно-економічних завдань, а саме: відмова від централізованого управління через його неефективність; створення умов для скорочення чисельності працюючих внаслідок ліквідації неефективних підрозділів; здійснення раціональних перетворень для подальшого розвитку певної сфери усього регіону. Державне регулювання та підтримка розвитку малого підприємництва на сільських територіях в Україні має включати систему нормативно-правових, економічних і організаційних заходів, які сприятимуть підвищенню рівня життя населення на сільських територіях, підвищення ефективності ведення господарської діяльності та раціональне використання наявних ресурсів. Отже, подальший розвиток сільських територій України залежить від того, як працює у цьому відношенні держава, громада та сільський мешканець. Причинами, що сповільнюють розвиток сільських територій є відсутність реалізації людського капіталу на сільських територіях, а також фінансової підтримки. Також, необхідно розробити єдиний правовий простір, в межах якого може бути реалізоване соціальне партнерство всіх членів суспільства заради спільної мети – розвитку та процвітання не окремої групи населення, а всього населення нашої багатой країни. Перспективи подальшого дослідження бачимо в подальшому вивченні регіональних особливостей державної підтримки малого підприємництва на сільських територіях.

Ключові слова: ринкова економіка, державна підтримка, підприємництво, мале підприємництво, сільські території, зайнятість, орієнтири підтримки.

Вступ

Мале підприємництво на сільських територіях продовжує відігравати значну роль в розвитку ринкових відносин в економіці України. Оскільки, завдяки його розвитку відбувається прискорення науково-технічного прогресу, сприяє насиченню територіальних ринків необхідними товарами і послугами, забезпечує зайнятість вивільнених трудових ресурсів. Проте, однією з головних проблем, які сповільнюють розвиток малого підприємництва на сільських територіях, є недостатня фінансова підтримка на регіональному та загальнодержавному рівні.

Сучасні тенденції розвитку малого підприємництва на сільських територіях України потребують державної підтримки. Передумовою подальшого успішного розвитку малого підприємництва на сільських територіях є стабільне і всебічне державне регулювання. Проте тенденції останніх років свідчать про зменшення частки малого підприємництва у загальнодержавних обсягах виробництва, що пов'язано з не досконалою державною підтримкою і необхідністю здійснення реформ (Demianchuk, 2004; Petryshyn, 2017; Smolynets et al., 2017).

На сьогоднішній день немає єдиного алгоритму державного втручання у сферу здійснення підприємницької діяльності. Кожна держава у конкретний період визначає міру втручання у залежності від соціально-економічних умов розвитку, та встановлення державних пріоритетів подальшого розвитку.

Актуальність даного дослідження обумовлена негативними тенденціями соціально-економічного, еко-

логічного, демографічного, правового спрямування, незавершених економічних реформ на сільських територіях на загальнодержавному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню державної підтримки розвитку малого підприємництва на сільських територіях присвячені праці як вітчизняних так і зарубіжних науковців, а саме: Андрущенко В., Варналій З., Дем'янчук О., Збарський В., Квик М., Липчук В., Лічак Д., Михасюк І., Павлов О., Поліщук Г., Попов С., Реверчук С., Цегелик Г. та інші (Demianchuk, 2004; Tsehelyk and Kvyk, 2010; Zbarskyi, 2010; Lypchuk and Korobka, 2011).

Проте, економіка нашої країни під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників зазнає постійних змін, тому є актуальним постійне дослідження впливу державної підтримки на мале підприємництво, а саме на сільських територіях.

Метою статті є аналіз та характеристика основних аспектів державної підтримки малого підприємництва на сільських територіях.

Основні завдання статті: конкретизувати теоретичні аспекти державної підтримки малого підприємництва; виділити екзогенні та ендогенні моделі впливу держави на сферу малого підприємництва на сільських територіях; запропонувати подальші шляхи підтримки малого підприємництва на сільських територіях.

Результати та їх обговорення

Підприємництво – ініціативна економічна діяльність, здійснювана за рахунок власних або позичених

коштів на свій страх та ризик, під свою відповідальність, що ставить головними цілями отримання прибутку, чи іншого результату, а також розвиток власної справи. Варто наголосити, що підприємництво має чіткі межі, встановлені Господарським, Податковим та Цивільними кодексами України. Слід зазначити, що малі підприємства у своїй діяльності орієнтуються головним чином, на місцевий ринок та вирішення наболілих проблем регіону (Korobka and Pentsak, 2017).

Мале підприємництво – це діяльність, за якої мають місце незалежні власники і управління, і яка не є провідною у своїй сфері підприємництва. Малому підприємству притаманні такі особливості: обмежене поле діяльності; невеликий розмір у порівнянні з усією галуззю; незалежне (самостійне) управління; власний (статутний) капітал. У малому підприємстві досягнення результату у вирішальній мірі залежить від наполегливості підприємців, їхніх знань, професійної компетентності, високої амбіційності, яка дає змогу ефективно працювати навіть у дуже скрутній ситуації (Radukh, 2016; Popov, 2017; Orlova-Kurilova, 2017).

Малими підприємствами (незалежно від форми власності) визнають підприємства, в яких середньоблікова чисельність працюючих за звітний період (фінансовий рік) не перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за цей період не перевищує 10 млн. грн. (Lypchuk and Korobka, 2011).

Ринкова орієнтація розвитку сільських територій супроводжується докорінною зміною форм власності і форм господарювання підприємств. Під час здійснення ринкових перетворень на сільських територіях важливим напрямком продуктивного використання вільної робочої сили є мале підприємництво. Оскільки, головна перевага підприємництва полягає в тому, що воно забезпечує людині свободу дій (Demianchuk, 2004).

Розвиток малого підприємництва на сільських територіях відбувається під впливом зовнішніх учасників процесу розвитку: держави, органів місцевого самоврядування, конкурентів. У реформуванні економіки малі підприємства на сільських територіях взяли на себе роль творця підґрунтя для створення нової системи господарювання.

Створення малих підприємств на сільських територіях дозволяє вирішувати низку організаційно-економічних завдань, а саме: відмова від централізованого управління через його неефективність; створення умов для скорочення чисельності працюючих внаслідок ліквідації неефективних підрозділів; здійснення раціональних перетворень для подальшого розвитку певної сфери усього регіону.

Виникає необхідність дати визначення поняттю «сільська територія», отже, це типи поселення, соціально-виробничі, культурно-побутові та адміністративно осередки; населення, сільськогосподарські та інші угіддя поза межами сільських поселень з розташованими на них виробничими об'єктами; органи самоврядування та громадські організації (Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy).

Сільські території у соціально-економічній сфері займають особливо важливе місце. Згідно статистичних даних тут проживає третина населення нашої країни і припадає 90% її площі, 41,6 млн. га сільськогосподарських угідь. Саме, тому одним з основних пріоритетів державної політики України є розвиток сільських територій, а також розвиток малого підприємництва на них.

На сільських територіях спостерігаються негативні тенденції щодо сільської освіти (масово закриваються дитячі садочки, школи), медицини (закриваються амбулаторії), все це призводить до прискорення депопуляції сільських територій (з кожним роком все більше молодого населення виїжджає в місто, або за кордон), як наслідок Україна – єдина держава, в Європі де сільське населення на три роки менше живе ніж міське.

Оскільки, саме малі підприємства на сільських територіях найбільш оперативно можуть реагувати на зміни кон'юнктури ринку, а також вони сприяють гнучкості всієї економіки. Малі підприємства на сільських територіях можуть формувати конкурентне середовище, що в свою чергу призведе до соціально-економічного зростання, збільшення кількості зайнятих (Korobka, 2016).

Згідно статистичних даних у сфері малого підприємництва в Україні в 2017 році функціонувало 331813 малих підприємств, та 1630571 фізичних осіб підприємців, де працює 55,7% усіх офіційно зайнятих найманих працівників. Проте, в динаміці (2010–2017 рр.) спостерігається коливання кількості малих підприємств, аналогічна ситуація спостерігається і на сільських територіях, оскільки вони є більш чутливими до кон'юнктурних змін ринкової економіки. Аналіз малого підприємництва, за видами економічної діяльності, показав, що пріоритетними і надалі залишаються оптова і роздрібна торгівля, сфера послуг, частка яких складає 48,3%. Значно меншу питому вагу займає промисловість (що є очевидним), сільське господарство і будівництво.

Згідно експертних оцінок УСПП у 2017 році у секторі малого підприємництва відбулося скорочення зайнятих на 9%. Все більшого характеру набуває трудова міграція українських спеціалістів за кордон (а саме до Польщі, Німеччини, країн Балтії). Також, варто говорити про появу такого явища, як «бізнес-міграція», оскільки наші підприємці отримують там більш сприятливі умови ніж у власній державі (низький кредитний процент, відсутність фіскального тиску, перевірок та високі штрафи).

Наведені вище дані дають можливість говорити, про відсутність дієвих механізмів підтримки малого підприємництва на сільських територіях. У країнах з ринковою економікою сутність державної підтримки малого підприємництва зводиться до розробки конкретних заходів у трьох аспектах діяльності, а саме консультативний супровід створення та функціонування підприємства на початковому етапі їх існування; надання певної фінансової підтримки вперше створеній структурі або надання певних пільг; надання технологічної допомоги малопотужним у фінансо-

вому відношенні підприємницьким структурам (Lichak, 2011).

Основними причинами, що мають негативний вплив на розвиток малого підприємництва на сільських територіях є: економічні проблеми (низький рівень матеріально-технічного забезпечення; моно функціональність сільського господарства, наявність структурних диспропорцій у самому виробництві), соціальні проблеми (складна демографічна ситуація, низький рівень якості життя населення сільських територій, високий рівень безробіття та трудова міграція, занепад, а часто і відсутність соціальної інфраструктури), екологічні проблеми (деградація ґрунтів, поширення ерозійних процесів та погіршення екологічної ситуації).

На сьогоднішній день в нашій державі не має дієвих механізмів підтримки, розвитку та захисту малого підприємництва на сільських територіях. Механізми державної підтримки малого підприємництва на сільських територіях можна поділити на прямі і непрямі. До прямих методів належать: безпосередній вплив на малого підприємця, а також розроблення нормативних актів, які будуть безпосередньо впливати на суб'єктів господарської діяльності. Методи непрямой державної підтримки включають: мотивацію і створення стимулюючих умов (податкова система, цінова, фінансово-кредитна політика, державне замовлення).

Тому, перед державними та зацікавленими органами відкриваються нові можливості, проте варто наголосити на синхронності розвитку усіх сфер державно-фінансової діяльності.

Державне регулювання та підтримка розвитку малого підприємництва на сільських територіях в Україні має включати систему нормативно-правових, економічних і організаційних заходів, які сприятимуть підвищенню рівня життя населення на сільських територіях, підвищенню ефективності ведення господарської діяльності та раціональне використання наявних ресурсів.

Основними напрямками вирішення окреслених проблем є: з точки зору економічних складових (диверсифікація сільської економіки, шляхом розвитку нетрадиційних видів ремесел на сільських територіях, технологічне оновлення фондів сільського господарського виробництва, інформаційно-консультаційне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, тощо); з точки зору соціальних складових (подолання негативних демографічних процесів на сільських територіях, покращення соціальної інфраструктури проживання населення, культивування позитивного ставлення до проживання на сільських територіях, тощо); з точки зору екологічних складових (захист навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки аграрного виробництва, розвиток рекреаційного потенціалу сільських територій, створення сприятливих умов для впровадження сучасних екобезпечних технологій тощо.)

Виходячи з вище перерахованого, нам видається що першочерговими орієнтирами політики підтримки малого підприємництва на сільських територіях України мають бути (Lypchuk and Korobka, 2011):

- сприяння збільшенню кількості діючих суб'єктів малого підприємництва на сільських територіях, підвищення рівня ділової активності, стимулювання розвитку та поширення місцевих підприємницьких ініціатив серед сільських жителів;

- створення умов покращення ресурсного та матеріального-технічного забезпечення суб'єктів малого підприємництва на сільських територіях та підвищення рівня ефективності їх фінансово-господарської діяльності;

- активізація практик організації інтеграційних та кооперативних процесів між суб'єктами малого підприємництва на сільських територіях та іншими секторами економіки;

- розвиток інституційного забезпечення суб'єктів малого підприємництва, підвищення рівня інвестиційної привабливості територій, розбудова соціально-економічної інфраструктури сільських територій;

- формування та розвиток лідерських ініціатив серед сільського населення, організаційно-професійних навиків щодо ведення комерційної господарської діяльності.

Для створення сприятливого середовища розвитку малого підприємництва на сільських територіях України в межах регіональної політики доцільно реалізувати такі заходи:

- ініціювати розробку та реалізацію регіональних програм розвитку малого підприємництва на сільських територіях України з конкретними заходами інвестиційного характеру;

- підвищити ефективність державного планування і програмування розвитку малого підприємництва на регіональному і місцевому рівні шляхом переходу до проектно-грантової форми фінансування заходів;

- покращення інституційно-правового забезпечення можливостей малих підприємств на сільських територіях шляхом реалізації інвестиційних проектів і інноваційних програм;

- стимулювати розвиток привабливих для конкретної території видів економічної діяльності з урахуванням сильних та слабких сторін їхнього природно-ресурсного потенціалу, виробничо-ресурсного потенціалу малих підприємств, для чого розробити регіональні паспорти пріоритетних видів економічної діяльності, які враховували б специфіку конкретної сільської території, та ознайомити з ними потенційних інвесторів;

- ініціювати державну підтримку фінансових та лізингових програм розвитку малого підприємництва для модернізації матеріально-технічної і техніко-технологічної бази суб'єктів реального сектору економіки з можливістю часткової компенсації вартості придбаного обладнання і устаткування за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;

- розбудова мережі аграрно-продовольчих ринків, створення пунктів заготівлі, закупівлі та переробки сільськогосподарської продукції;

- реалізувати комплекс організаційно-економічних заходів, спрямованих на покращення інвестиційного клімату на сільських;

- впровадження практики періодичного складання інвестиційного рейтингу периферійних територій;

- формування психологічних стимулів та організаційно-економічних механізмів залучення коштів трудових мігрантів у підприємницьку діяльність;
- продовжувати діяльність з підвищення рівня прозорості і ефективності дозвільної системи шляхом удосконалення роботи місцевих дозвільних органів;
- забезпечити інформаційно-консультаційну підтримку населення щодо започаткування власного бізнесу, покращення соціально-психологічного та організаційно-професійного середовища підприємницької діяльності.

Висновки

Мале підприємництво на сільських територіях, є основою для ринкової економіки, шляхом створення необхідних умов конкуренції, може швидко пристосовуватися до змін ринкових умов господарювання, та створювати нові робочі місця, що є особливо актуальним на сільських територіях. На сьогоднішній день в нашій державі не має дієвих механізмів підтримки, розвитку та захисту малого підприємництва на сільських територіях. Тому, перед державними та зацікавленими органами відкриваються нові можливості, проте варто наголосити на синхронності розвитку усіх сфер державно-фінансової діяльності.

Отже, подальший розвиток сільських територій України залежить від того, як спрацює у цьому відношенні держава, громада та сільський мешканець. Причинами, що сповільнюють розвиток сільських територій є відсутність реалізації людського капіталу на сільських територіях, а також фінансової підтримки. Також, необхідно розробити єдиний правовий простір, в межах якого може бути реалізоване соціальне партнерство всіх членів суспільства заради спільної мети – розвитку та процвітання не окремої групи населення, а всього населення нашої багатой країни.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в дослідженні регіональних особливостей державної підтримки малого підприємництва на сільських територіях. Одержані результати необхідні для подальшого розвитку малого підприємництва на сільських територіях.

References

- Demianchuk, O.I. (2004). Formuvannia pidpriemnytstva novoho typu v systemi samo zainiatosti Ukrainy. *Ekonomika i biznes*. 2, 38–42 (in Ukrainian).
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (in Ukrainian).
- Korobka, S.V. (2016). Corporate management in ukraine: problems and ways of their decision. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*. 18, 2(69). 80–83. doi:10.15421/nvlvet6915.
- Korobka, S.V., & Pentsak, T.G. (2017). Problems of socio-economic development of rural territories in Ukraine. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*. 19(76), 67–71. doi:10.15421/nvlvet7613.
- Lichak, D.V. (2011). Uzgodzhennia pryvatnykh i publichnykh interesiv v sferi hospodarskoi diialnosti (na prykladi derzhavnoi pidtrymky subiektiv hospodariuvannia). *Nashe pravo*. 2(2), 107–113 (in Ukrainian).
- Lypchuk, V.V., & Korobka, S.V. (2011). Rozvytok maloho pidpriemnytstva v silskomu hospodarstvi: Monohrafiia. Lviv, Spolom (in Ukrainian).
- Malik, Y., & Khvesyk, M.A. (2010). Stalyi rozvytok silskykh terytorii na zasadakh rehionalnoho pryrodokorystuvannia ta ekoloho-bezpechnoho ahropromyslovoho vyrobnytstva. *Ekonomika APK*. 5, 3–12 (in Ukrainian).
- Ministerstvo ahranoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. Rezhym dostupu: <http://minagro.gov.ua>. (in Ukrainian).
- Orlova-Kurilova, O. (2017). Conditions of innovational model of Ukrainian economy economic development formation. *Scientific Messenger LNUVMB*. 19(81), 93–97. doi:10.15421/nvlvet8116.
- Petryshyn, L.P. (2017). Improvement of informational environment of agricultural enterprises development. *Scientific Messenger LNUVMB*. 19(81), 37–44. doi:10.15421/nvlvet8106.
- Popov, S. (2017). Derzhavna pidtrimka rozvitku maloho pidpriemnytstva: vitchiznyaniy ta zarubizhnyi dosvid. Aktualni problemi derzhavnogo upravlinnya 1(51), 1–9. Rezhym dostupu: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2017-1/doc/6/03.pdf> (in Ukrainian).
- Radukh, N.B. (2016). A role of faktoring operations is in modern financial arrangements. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*. 18, 2(69), 123–126. doi:10.15421/nvlvet6924.
- Smolynets, I.B., Olenych, I.R., Hariv, I.I., & Gutyy, B.V. (2017). Entrepreneurship in agriculture. *Scientific Messenger LNUVMB*. 19(81), 56–63. doi: 10.15421/nvlvet8109.
- Tsehelyk, H.H., & Kvyk, M.Ia. (2010). Derzhavna pidtrymka rozvitku maloho pidpriemnytstva v Ukraini. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. 2(1), 84–89 (in Ukrainian).
- Zbarskyi, V. (2010). Sotsialna infrastruktura sela yak faktor vidtvorennia robochoi syly. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*. 154, 152–160 (in Ukrainian).